

בית כנסת "אדרת אליהו" ע"ש הח' אליהו בן הח' ראובן משה קליין ז"ל

עלי אדרת אליהו

בס"ד, שבת פרשת "וארא" תשפ"ג
מברכים חודש שבט - גיליון 236

בגיליון זה:

מודים אנחנו לך

רב הקהילה, הרב אסף הר-נוי
האם עלי תבלין – כדוגמת עלי
נענע/לואיזה/פטרוזיליה וכד' –
חייבים בתרומות ומעשרות?

רב הקהילה, הרב אסף הר-נוי

פוגרום אנגלי

יואל קוטנר

חשק נטיעת אילנות

יהודה ליבוביץ

ברכות הודאות והודעות

הוועד

מודים אנחנו לך

חודש שבט מבשר את ראשיתה של הצמיחה והפריחה, ועל כן מצוי בו גם ראש השנה לאילנות. ט"ו בשבט מסמל את חידושה ההלכתי של שנה חדשה בהקשר למצוות התלויות בארץ.

קשר מיוחד יש בין עם ישראל אל ארצו ואדמתו. אדמת ארץ ישראל והעבודה בה אינה רק אמצעי כלכלי להשגת הון וממון. מזה דורות בכו קדושי עמנו וציפו לגעת ברגבי אדמתה של ארץ ישראל- "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו"(תהילים קב').

ועתה, עם בואו של חודש שבט, מודים אנחנו לבורא עולם על הזכות לגור כאן בארץ קודשנו ולעסוק במצוות התלויות וקשורות באדמתה. מודים אנחנו לבורא עולם על כך שמה שהיה נראה לאבותינו כחלום בהקיץ, נעשה עבורנו כל כך ברור ופשוט.

חודש טוב, בשורות טובות, והצלחה גדולה בכל!

אסף הר-נוי

האם עלי תבלין כדוגמת- עלי נענע/ לואיזה/ פטרוזיליה וכד'- חייבים בתרומות ומעשרות?

הרב אסף הר-נוי רב הקהילה

השאלה- מצוי מאוד שאדם מגדל בגינתו או בעציץ שבביתו עשבי תיבול שונים כדי לתת אותם בכוס תה או בתבשילים שונים ומגוונים. **האם עשבי/צמחי תיבול אלו חייבים בתרומות ומעשרות?**

תשובה¹: **הכלל המרכזי הוא-** שמאכלים הגדלים (בארץ ישראל) באדמה (להוציא מאכלים מן החי כדוג' גבינה, ביצים, בשר וכד') חייבים בתרומות ומעשרות ובתנאי שהם ראויים **למאכל אדם**. לכן, למשל, מיני פירות וירקות שרגילות היא לאכול אותם, כדוגמת- עגבניות, מלפפונים, תפוזים וענבים- כל אלו חייבים בתרומות ומעשרות כדין.

השאלה היא מה דין של עשבי תיבול שונים שלעיתים לא נאכלים בפני עצמם ולעיתים כלל לא נאכלים אלא ניתנים במאכל- ליופי/ לצבע/ לטעם:

מיני תבלינים המשמשים לנתינת טעם/ ריח/ צבע ולא נאכלים: כדוגמת פלפל אנגלי שחור, קינמון, כמון, פולי קפה ועלי תה – פטורים מתרומות ומעשרות, הואיל ואינם נאכלים בפני עצמם. כלומר- אין אדם שלוקח ואוכל פלפל שחור בפני עצמו, הוא בא לתת טעם וכמוהו שאר התבלינים הללו- ולכן אין שם "מאכל" עליהם כדי שיתחייבו בתרומות ומעשרות.

עלים הנאכלים בתערובת עם מאכלים אחרים- כגון עלי פטרוזיליה, כוסברה ובוודאי חסה וכד'- שרגילים לערב בסלט ולאכול אותם כפי שהם – חייבים בתרומות ומעשרות, הואיל והם ניכרים כצורתם בסלט והם נאכלים. על כן הם נחשבים כ"מאכל" החייב בתרו"מ.

עלים המוכנסים לתה לתת טעם ולא נאכלים: כדוגמת לואיזה, לימונית, נענע וכד'- הפוסקים נחלקו לגבי דינם- האם הם נחשבים כדברי מאכל כי סו"ס הם באים לתת טעם בתה והם נותנים את עיקר הטעם בו, ומצד שני- הרי הם לא נאכלים בסופו של דבר ולכן לא נחשבים לדברי מאכל.

נראה למעשה שמכיוון שדין תרומות ומעשרות בימינו הוא מדרבנן (ממספר טעמים, כגון- שאין רוב יושביה עליה, ועוד שלרבים מהראשונים אין מצוות תרומות ומעשרות מהתורה אלא רק חמשת מיני דגן ויין ושמן, שנאמר "ראשית דגנך תירושך ויצהרך")- אפשר לסמוך על דעת המקילים שאין צריך להפריש תרומות ומעשרות מגידולים הבאים לתת טעם בתה.

צמחים שנועדו למרפא או לריח או לנוי- הם בוודאי פטורים מתרומות ומעשרות, מכיוון שכלל אינם מיועדים לאכילה.

לגבי עלים שלעיתים נאכלים ולעיתים באים לתת טעם, כגון מי ששתל עלי נענע- אם עשה כן כדי להשתמש בזה לאכול אותם כחלק מהסלט- נחשבים למיני אכילה ויש להפריש מהם תרו"מ, ומי ששתל אותם רק כדי לתת טעם בתה ולא אוכל אותם בפועל- אינו צריך להפריש.

*** נכון לציין שהרבה מעלי התבלין נגועים בחרקים, ואין להשתמש בהם אלא אחרי נקיין יסודי. לכתחילה עדיף לקנות עלים אלו מגידול מפוקח [המכונה "גוש קטיף"], או לנקות היטב ולהכניסם לתה לאחר סיוון.

¹ לכתיבת התשובה נעזרתי בספרים- משפטי ארץ ופניני הלכה.

פוגרום אנגלי

יואל קוטנר ע"פ מאמר של ד"ר איבט-אלט מילר

העיר נוריץ' שוכנת במזרחה של בריטניה כבר למעלה מאלף שנים. היא ידועה כיום כמרכז תרבותי תוסס שבה נערכים פסטיבלים רבים מידי שנה. ארגון אונסקו הכיר בה כעיר של תרבות הכוללת קתדרלה ומבצר ו-30 כנסיות מימי הביניים. בשנת 2004, פועלי בניין בעיר חפרו במתחם קרקע שנועד לבניית מרכז מסחרי חדש ותוך כדי החפירה נגלה לעיניהם מראה זוועתי: שרידי גופותיהם של לפחות 17 איש – רובם ילדים – שנזרקו לתוך מה שככל הנראה היה באר מים מימי הביניים.

הרשות המקומית קראה לארכיאולוג להמשיך בחפירה וגם לברונית 10 בלאק, אנתרופולוג פורנזית וצוותה (היא מרצה באוניברסיטת אוקספורד) כדי לבדוק את שרידי הגופות. מסקנות הבדיקה היו מזעזעות: 11 הילדים וששת המבוגרים היו קרובי משפחה אחת. שלוש לפחות היו אחיות. ע"פ בדיקת ה-DNA הם היו ממוצא אשכנזי. מתיארוך שברי החרסינה שנמצאו בין הגופות ניתן היה לשער כי הם נהרגו סביב השנה 1190. המשפחה נרצחה בעת ובעונה אחת והגופות הושלכו אל באר מים סמוכה יחד עם כלי ביתם.

יתרה מזו, ע"פ שרידי השלדים חוקרים שיחזרו את פניהם של אחד המבוגרים ושל ילד. החוקרים מאמינים כי המשפחה נרצחה באחד מהפוגרומים האיזמים האנטי-יהודיים שהתחוללו באנגליה במהלך שנת 1190. ייתכן והם היו רק דוגמא אחת מידי הרבה קורבנות יהודים שנפלו בעת האיזמה הזו.

באופן פורמלי, הגיעו יהודים לאנגליה בשנת 1066, השנה שבה וויליאם הכובש פלש לאנגליה והכתיר את עצמו כמושל שלה. הוא "ייבא" מספר יהודים בצפייה שהם ישמשו מלווים בריבית כמו שנאלצו לעסוק למחייתם בצרפת.

בכוונתו של וויליאם הייתה להחליף את שיטת סחר החליפין בכסף מודרני אשר יאפשר עסקאות פיננסיים מורכבים יותר. המלווים היהודיים נתפסו כמפתח לשיטת כלכלה חדישה זו. במסע הצלב הראשון (1096) היו מהומות וטבח ביהודים בצרפת וע"כ הרבה מיהודי צרפת ברחו משם ועברו לאנגליה שם המצב היה שפיר יותר.

היהודים באנגליה שגשגו בביתם החדש. כרכושו הפרטי של המלך הם נהנו מהגנתו המלכותית. אך תמורת הגנה זו הם שילמו מחיר יקר – הם נאלצו לגבות כספי מיסים עבור המלך ונציגיו וע"כ עוררו את שנאתם של הלורדים הפיודיאלים וכלל האוכלוסייה. עוינותה של הכנסייה בת מאות בשנים הוסיפה לא מעט לאטמוספירה של שאט נפש ותעוב כלפי היהודים שנתפסו כיצורים רשעים נחותים. התיישבותם של יהודים בעיר נוריץ' החלה במאה ה-11 שם הקימו רובע יהודי סמוך לארמון המלכותי, מקום מושבו של נציג המלך. יהודי בשם ג'ורנט, דמות בולטת בקהילה, היה סוחר מצליח אשר נתן הלוואות לבניית ארמונות של בית המלוכה וכן את הקתדרלה המפורסמת בעיר.

עלילות דם הייתה מנת חלקם של יהודי אנגליה בעת ההיא. נוריץ' גם ידועה לשמצה כמקום עלילת הדם הקדומה ביותר. בשנת 1144, נמצאה גופתו של נער בן 12. נסיבות מותו של הנער אינן ברורות. יש שאמרו כי הוא סבל מהתקפי פרפורים או עלפון וכי משפחתו קברה אותו למרות היותו עדיין חי. לפי גרסה אחרת גופתו נמצאה ביער מחוץ לעיר.

בין כך ובין כך, דודו של הנער, הכומר גודווין סטרט, האשים את היהודים ברצח הנער. הוא המציא כל מיני טענות פרועות ופנטזיות שעל פיהם האחין הוצלב כמצוות היהודים להרוג ילדים נוצריים. הגמון מקומי כינס משפט לדון את יהודי העיר, אך השריף (שייצג את האינטרסים של המלך) סיכל את מזימתו על בסיס היותם של היהודים תחת חסותו של הכתר. אך מורת רוחם של הכמרים לא שככה. שנים מועטות לאחר מכן עלילות דם נוספות התגלו בערים אחרות בבריטניה. ב-1168 כל יהודי העיר גלאוסטר הואשמו ברצח ילד נוצרי. בעיר בריסטול בשנת 1183 הואשמו יהודים בעינוים ורצח ילד נוצרי. האשמה זהה נשמעה בעיר ווינצ'סטר לא פעם אחת כי אם בשנים 1192, 1225, וב-1232, ושוב בנוריץ'

(1230), בלונדון (1244), ובלניקולן (1255). חיי היהודים באנגליה היו תלויים על בלימה.

המתח בקרב היהודים הגיע לשיאו עם הכרתו של המלך ריצ'ארד הראשון, ריצ'ארד לב ארי, ב-3.9.1189. טקס ההכתרה נערכה בקתדרלת ווסטמינסטר בלונדון כשנהרו הרבים מכל קצווי הממלכה לתת כבוד למלך החדש, וביניהם גם לא מעט יהודים. נוכחותם של אלה נתפסה כחצופה ועוררה את זעמם של רבים אשר לא היססו לתקוף יהודים פיזית ולגרשם מהמעמד החגיגי.

כאש בשדה קוצים נפוצו שמועות שלפיהן ציווה המלך החדש להרוג ביהודים וע"כ הנוצרים עשו שפטים בערי אנגליה ביהודים כולל רצח וביזה. יש סברה האומרת כי הגופות שנתגלו בנוריץ' היו בין הקברנות של אחד מהאירועים האלה. ריצ'ארד הראשון ציווה לחדול מהאלימות – אך ליהודים רבים הפקודה הגיעה מאוחר מדי. המצב החמיר והלך. חדשים מספר לאחר ההכתרה, ריצ'ארד הצטרף למסע הצלב השלישי כדי לחלץ את ירושלים מידי המוסלמים ובהיעדרותו התחדשו פוגרומים נגד היהודים בערים רבות בממלכה. הטבח הנורא מכל התרחש בעיר יורק. אצילים מקומיים בעיר הלהיבו את יצרי המונים שהשתוללו בפראות נגד היהודים בתקווה כי חובותיהם למלוים היהודיים יימחקו. בפחד ואימה מצאו מקלט בארמונה של יורק בצפייה כי כרכושו של המלך ביטחונם מובטח. למרות זאת, האצילים עודדו ואף הובילו את ההמונים בתקיפת הארמון. מספר רב של היהודים המבוהלים העדיפו לשלוח יד בנפשם מאשר ליפול לידיהם של הנוצרים שביקשו את נפשם. יהודים אחרים מצאו את מותם בשרפה שפרצה בארמון ולמחרת פרצו הפורעים לתוך המבנה וטבחו בשארית היהודים.

ייתכן ובני המשפחה היהודית בנוריץ' מצאו את מותם האכזרי בידי שכיניהם בתקופת הטרור הזו. הודות לחידושים במחקר וניתוח DNA, ניתן היה ללמוד יותר פרטים לגביהם. דר' סלינה ברייס ממוזיאון להיסטוריה הלונדוני הובילה את המחקר והוציאה לאור ספר בנושא.

סיפורם הטרגי של 17 קרבנות הפוגרום בנוריץ' הגיע לקיצו כשבשנת 2013 הובאו לקבר ישראל בבית העלמין היהודי בעיר. נכחו בהלוויה כ-100 איש. אחד ממנהיגי הקהילה תיאר את המעמד כמרגש וקודר לאור קבורתם של כל-כך הרבה בעת ובעונה אחת. הוא אמר כי "הקהילה היהודית המורחבת מצאה סיפוק רב בכך שנפלה בחלקה ההזדמנות לעשות צדק אחרי 800 שנה ולתת לקדושים קבורה מכובדת וראויה. קץ חייהם של האנשים שקברנו היום היה עצוב וברוטאלי והיום ינחו על משכבם."

חשק נטיעת האילנות

יהודה ליבוביץ

הרב ראי"ה קוק זצ"ל, כתב על חודש שבט את המשפט הבא: "חשק נטיעת האילנות נובע מחפץ הטבת הדורות הבאים, המובלט בתוקפו בעץ החרוב" (מגד ירחים).

משפט ארוך ומייגע, לא כן? ננסה "לפרקו לגורמים".

קודם כל קצת "דקדוק": ההבדל בין המילה חשק למילה חפץ:
חשק - פירושו רצון בדרגתו הנמוכה, קרובה יותר לתאוה.
חפץ - לעומת זאת, הוא רצון נעלה יותר קשור בדברים רוחניים יותר.

למשל: לאדם יש חשק לאכול, אבל הוא חפץ לראות את אחיו. הדבר בולט בפרשת דינה ושכם בן חמור. כתוב: 'שכם בני חשקה נפשו בבתכם' (בראשית, ל"ד, ח). כאן מדובר על הדבר הטמא שהביא את שכם בן חמור לעשות את מעשהו הנורא בדינה בת יעקב. אבל: 'כי חפץ בבת יעקב מאד' (שם, שם, יט) - כאן לא מדובר על החשק והתאוה שלו מצד היותה אישה, אלא מצד היותה בת יעקב, מצד יחוסה למשפחה כה כבודה כמשפחת יעקב אבינו, ועל כן כותבת כאן התורה את הפועל - "חפץ".

היהדות מחנכת אותנו - לחפץ ולא לחשוק. או: לפעול לפי החפץ ולא לפי החשק. לשם כך, לפני פעולות שונות, הטיילה עלינו התורה לבצע פעולות של קדושה, למען נעדין את חשקנו ונהפכו לחפץ. למשל: במקום לאכול כל מאכל מיד כשמתחשק לנו - מוטל עלינו לברר אם הוא כשר או טרף. אם מדובר בפירות ארץ ישראל - מוטל עלינו לברר אם זה ערלה, אם הופרשו תרומות ומעשרות. וכן עלינו ליטול ידיים לפני כל סעודה, לברך לפני כל דבר המוכנס לפינו. הכל - כדי לעצור בנו, לבל

ניהפך עבדים לחשק. כיוצא בזה קריאת שמע לפני השינה (על אף היותה פעולה פאסיבית).

כשאדם נוטע אילן, הוא נוטע מחמת החשק לאכול פירות. התורה חנכה אותנו, ונתנה לנו את מצוות ערלה - שלש שנים לא לאכול מן הפירות, בשנה הרביעית להעלותם לירושלים לאכלם בקדושה, ורק אחר כך מותרת אכילת הפירות, וגם זה לאחר שקויימו בהם דיני תרומות ומעשרות. כל ההכנה הזאת כדי לעדן את רצון האדם.

ישנו גם חפץ בנטיעת האילן. לא רק למען עצמו אלא למען ייטב לזולת, ולמען הדורות הבאים אחריו. החשק לנטוע אילן נובע מחפץ הטבת הדורות הבאים. בעץ החרוב מובלט הדבר ביותר, כיוון שעץ החרוב נותן את פריו אחרי שבעים שנה (האגדה על חוני המעגל), הרי על פי רוב לא נהנה ממנו זה שנטעו אלא בניו אחריו. ואם כן בולט הדבר שהנטיעה היתה מכח חפץ הטבת הדורות הבאים ולא מחשק אכילת הפירות.

זהו, איפוא, פירושו של המשפט: "חשק נטיעת האילנות נובע מחפץ הטבת הדורות הבאים, המובלט בתוקפו בעץ החרוב".

ט"ו בשבט מחנך אותנו להיות טובים יותר, ולהתחשב ברצונותינו ולא רק בחשק הטבעי, אלא גם בכלל, בזולת, כשכל זה מטרתו אחת - להגיע לעבודת ה' שלימה".

- מזל טוב למשפחת מרמור לרגל הולדת הנכד, בן למיכל ויונתן
- מזל טוב למשפחת מארק לרגל הולדת הנכד, בן לטליה ושמואל

law.golan@gmail.com
yehuda.lebovich@gmail.com
eliahok@gmail.com
nirekal@walla.com
yoavshap89@gmail.com

0546691911
0526448094
0545723801
0502017023
0508854785

אריאל גולן
יהודה ליבוביץ'
אליהו משה קליין
ניר קלמנוביץ'
יואב שפירא